

## **ВІДГУК**

офіційного опонента – кандидата філологічних наук,  
доцента Київського університету імені Бориса Грінченка  
Сінченка Олексія Дмитровича  
про дисертацію

**Остапович Марії Олександрівни**

**«Авторська модель польського іронічного нарративу (Приклад  
Станіслава Дигата)»»,**

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук зі  
спеціальності 10.01.06 – теорія літератури

Над проблемою сполучення наратологічних, ширше структуралістських, та рецептивних, ширше герменевтичних, підходів у тлумаченні художнього тексту теоретики літератури міркували не одне десятиліття. Частково вона знайшла вирішення, скажімо в герменевтичній теорії Поля Рікера, частково ж втратила актуальність – у річищі поліметодологічних постструктуралістських практик. Однак напрацювання цих теорій досі отримують застосування, прикладом чого слугує й робота Марії Олександрівни Остапович.

Керуючись вибором теми дослідження дисертантка здійснила огляд наратологічних теорій, починаючи з другої половини ХХ століття до сьогочасних вітчизняних і зарубіжних підходів, виокремивши в них проблемне поле, а власне – наратив авторської іронії. Водночас для актуалізації цієї проблеми актуалізувала численні рецептивні теорії герменевтичного й постструктуралістського спрямувань.

Попри те, як зауважує дослідниця в дисертації, що «питання нарративу і його специфіки в аспекті стилю та зокрема іронічного дискурсу зустрічаються у працях ряду українських дослідників» [с. 13], вона пропонує таки виокремити певний різновид нарративу, а саме іронічний, виснувавши з нього базове поняття для своєї роботи.

Дисертантка уважно відстежує генеалогію поняття «іронія» та її функціонування в різних історико-культурних дискурсах. Саме це й дає їй додаткові підстави твердити, що «багато можливих ракурсів нарративної теорії ще не визначені або попри артикульованість потребують окремої уваги» [с. 13]. Для підтвердження цієї тези, дослідниця береться дослідити «польську практику іронічного нарративу» [с. 13], яка досі не мала місця в дослідженнях українських науковців.

Усі ці аспекти, на думку Остапович, й становлять **актуальність**, обраної для дослідження теми.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їхньої достовірності.** Список використаних джерел у роботі налічує 314 позицій. Усі вони мають активні посилання в тексті й повною мірою дають змогу дисертантці розкрити досліджувану тему.

**Теоретико-методологічна база дослідження** обіймає як загальнонаукові, так і власне літературознавчі методи, а також ті індивідуальні дослідницькі підходи, які виробили українські та закордонні літературознавці ХІХ-ХХ століть. Дослідниця чітко окреслила межі застосування кожного з перерахованих методів і вдалася до їхнього адекватного застосування.

Дослідження має **наукову й практичну цінність**, а також у ньому увиразнено особистий внесок дисертантки, що дає змогу використати в подальшому, на думку самої дисертантки, результати цієї роботи «при розробці лекційних курсів з теорії та історії літератури, спецкурсів, для поглиблення і розробки відповідних аспектів літературної теорії, наратології, порівняльного літературознавства, рецептивної поетики» [с. 17].

**Структура й обсяг дисертації** відповідають вимогам до кандидатських дисертацій: робота складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного із них, загальних висновків та списку використаних джерел (314 позиції). Загальний обсяг роботи – 190 сторінок, основний текст викладено на 160 сторінках.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання, вказані методи, наукова новизна, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, а також подано відомості про апробацію основних положень дисертації.

У **першому теоретичному розділі** розглянуто проблему авторського ідіостилю, у різних методологічних проєкціях, зокрема наратології, рецептивної поетики та когнітивістики. Ґрунтуючись на численних теоріях, дослідниця пропонує власну класифікацію чинників, за якими можна здійснювати системне моделювання ідіостилю «з огляду на типологію присутніх/фантомних образів»,

типів фокалізації, наративного темпу, культурологічних та історичних векторів [Див.: С. 23-25].

До наріжних стилемодельюючих чинників авторка зараховує також визначення типу ведення оповіді, яке пов'язане з проблемою типу інтенційності наратора, «адже в художньому оповідному тексті не завжди вдається чітко диференціювати мову персонажів і наратора» [с. 53].

Дисертантка вживає поняття художньої цілісності, яке, на жаль, не дефініює, але пов'язує із ним процедуру «адекватного прочитання тексту» й узалежнює від нього рецепцію іронії, яку вважає «найскладнішою формою» [с. 12]. Аргументом слугує теза, що саме іронію «не завжди відчуває реципієнт, позаяк живе у власному історичному часі, через що й виникають культурні, релігійні, ментальні розбіжності між авторським задумом і читацьким сприйняттям» [с. 12]. Посилання на працю російського культуролога М Бахтіна «Творчість Франсуа Рабле і народна культура середньовіччя та Ренесансу» й корелювання її положень із поглядами іспанського філософа Х. Ортеги-і-Гасета щодо іспанської літератури, доцільні, але не вичерпні для аргументації, адже подібна проблема властива не лише рецепції іронії, а в цілому смислові закладеному в текст, бо проблема історичної дистанції є однією з основних у класичній герменевтиці.

Іронію дослідниця розглядає триаспектно: як засіб гумору, як світоглядну модель і як тип нарації. Усі ці три аспекти почергово висвітлені в роботі, визначено їхні властивості й засоби розпізнавання. Особливо увагу прикуто до металогії, ментальності та типології інтертексту.

Генезу авторської іронії дослідниця пов'язує з ментальністю автора й різними соціокультурними практиками, а в конкретному випадку дослідження – із соціалістичним реалізмом та екзистенціалізмом.

Основним авторським поняттям, яке впроваджує в своїй роботі Марії Остапович є «іронічний наратив», конкретизація якого здійснюється на матеріалі польської літератури. Однак саме поняття не набуває в роботі чіткого термінологічного увиразнення, попри те, що на основі підходу наратолога В. Шміда, дослідниця на сторінці 57 пропонує класифікацію визначень «іронічно спрямованого наративу».

Розділ уповні дає можливість дисертантці увиразнити понятійно-категоріальний апарат, а також прописати технологію подальших дескриптивних та інтерпретаційних процедур свого дослідження.

У *другому розділі* дослідниця доволі поверхово, на рівні кількох абзаців, торкається загальних питань соціалістичного реалізму, не увиразнюючи його польської специфіки. Однак далі вправно висвітлює контекстуальну пов'язаність творчості С. Дигата як із класичною польською літературою (твори Г. Сенкевича), так і з творами його сучасників – Т. Брези та В. Гомбровича.

Доцільний, хоча й дещо декомпозиційний для цілісної структури роботи, підрозділ, присвячений життю С. Дигата. Він має вияв довідкового, а тому як підручний був би доречніший для екскурсивного застосування біографії письменника у підтвердженні якогось теоретичних положень дисертації.

Іронія в цьому розділі подається як прийом художнього заперечення. Згадавши працю Г. Блума про західний канон, дослідниця однак не вдається до глибшої апробації його теорії «страху впливу», що допомогло би їй більш аргументовано пов'язати іронію із запереченням у контексті зіставлення творів С. Дигата й Г. Сенкевича. І все ж саме в цьому зіставленні вона виявляє неабияку вправність компаративіста й демонструє те, як можлива художня іронічна деконструкція канонізованих національною літературою текстів. Як показує дослідниця, тексти Г. Сенкевича С. Дигат деконструює на трьох рівнях – наративному, образному та сюжетному. У даному випадку іронічний наратив постає як прийом деконструкції й водночас розширення меж соцреалістичного канону, хоча більшою мірою у розділі йдеться про канон класичної літератури.

Зіставивши творчість Т. Брези й С. Дигата, дослідниця доходить висновку, який чітко окреслила в авторефераті, що «іронія – необхідний фактор оновлення й розвитку кожного мистецького напрямку, а також виразник їхніх ідеологічних інтенцій» [с. 9]. Однак такий висновок потребує увиразнення, бо в дослідженні поняття іронії вбирає в себе або заміщує наближені, і все ж нетотожні поняття такі, як «пародія» і «сатира». Водночас у підрозділі 2.4., де йдеться про «копіювання оповідної манери» В. Гомбровича у творах С. Дигаса є місце й стилізації. Відповідно, доречно було би розвести також поняття «пародія» й «стилізація», що сприяло б термінологічній чіткості роботи.

У цьому розділі дослідниця підводить нас до поняття «дигатівський іронічний дискурс» увиразнений у зіставленні з ідіостиллями Г. Сенкевича, Т. Брези та В. Гомбровича, вважаючи, як зазначено у вступі, що саме цей вид дискурсу «може сприйматися як виразна і зразкова модель з екстраполяцією на інші національні зразки» [с. 14].

**Третій розділ** цілковито присвячений творам С. Дигата. Марія Остапович прагне обґрунтувати домінуючий статус іронії в моделюванні ідіостиллю письменника. Виявляє й аналізує його різні наративні підходи до моделювання межових ситуацій, які пов'язує із впливом національного екзистенціалізму, насамперед із поглядами В. Гомбровича. На прикладах конкретних творів розкриває сюжето-, образо-, та наратотвірний потенціали іронії. Конструювання іронічного наративу дослідниця пов'язує також із деконструкцією «сакральних топосів», яку чинить письменник, подає їхню класифікацію. Як підсумок, дослідниця вкотре підтверджує виведене раніше положення, яке цього разу чіткіше увиразнила в авторефераті, що «іронія виконує роль деконструюючого чинника канону та одночасно сприяє його оновленню» [с. 10].

У **висновках** Марія Остапович доволі чітко й тезово розгортає основні положення дослідження, вказує на досягнення мети й поставлених для вирішення завдань. Висновки відповідають змісту роботи.

**Повнота викладу матеріалів дисертації в опублікованих працях.** За темою дослідження опубліковано 12 одноосібних наукових публікаціях, із них 4 – у виданнях, що входять до Переліку наукових фахових видань України, 1 – у закордонному фаховому виданні, решта – додаткові публікації.

**Основні положення дисертації повністю викладені в авторефераті.** Автореферат відповідає усім вимогам МОН України, стисло передає зміст дисертації й не містить наукових висновків, які відсутні в дисертації. Водночас дисертантка виголосила низку доповідей на аспірантських семінарах з теорії літератури (кафедра зарубіжної літератури та теорії літератури Чернівецького національного університету імені ІО Федьковича, 2012–2019 рр.), а також на українських та міжнародних конференціях. Усі публікації й доповіді відображають зміст дисертації.

**Оцінка мови й оформлення дисертації та автореферату.** У викладі свого дослідження Марія Остапович дотримується наукового стилю. Структура дисертації та автореферату мають струнку будову, а їхнє оформлення вповні відповідає вимогам до робіт такого типу.

**Зауваження до дисертації.** Дослідження Марії Остапович цілковито самостійне і не позбавлене власних наукових відкриттів, а тому говорити про серйозні ганджі її роботи немає підстав. Однак прикро, що дослідниця цитати з творів польських письменників подає у перекладі з російських перекладів, адже вона, зважаючи на список використаної літератури, володіє польською.

Певні зауваги, які стосуються роботи дисертантки, спрямовані на увиразнення терміносистеми чи окремих аспектів теоретичних положень містять в собі полемічний характер, що жодною мірою не применшує значення поданої до захисту роботи.

**Висновок.** Наукова робота Остапович Марії Олександрівни є актуальним, самостійним і новаторським дослідженням, методологічно й теоретично обґрунтованим, завершеним. У авторефераті й публікаціях дисертантки повністю викладені основні положення її роботи. Отже, дисертація «Авторська модель польського іронічного нарративу (Приклад Станіслава Дигата)», цілковито відповідає жанрові кандидатської дисертації та вимогам пп. 9, 11 та 12 «порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України за №567 від 24 липня 2013 року (зі змінами, внесеними Постановою Кабінету Міністрів України №656 від 19 серпня 2015 року), а її авторка, Остапович Марія Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.01.06 – теорія літератури.

Офіційний опонент –  
кандидат філологічних наук,  
доцент кафедри української літератури,  
компаративістики і гринченкознавства  
Київського університету імені Бориса Грінченка



О. Д. Сінченко

